

11. Buletsa S., Drozd O., Yunin O., Mohilevskiy L. Medical error: civil and legal aspect. *Georgican medical news*. 2018. № 3 (276). p. 156-161. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23514> (дата звернення 11.06.2022).

12. Fomenko A., Yunin O., Shevchenko S. Legal Framework for Competitive Selection for Positions of Civil Servants under the Legislation of Ukraine and European Countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol: 22. URL: <https://www.abacademies.org/articles/legal-framework-for-competitive-selection-for-positions-of-civil-servants-under-the-legislation-of-ukraine-and-european-countries-8615.html> (дата звернення 11.06.2022)

13. Smith S., Phillips S. D. The Changing and Challenging Environment of Nonprofit Human Services: Implications for Governance and Program Implementation. *Nonprofit Policy Forum*. 2016. Vol. 7. P. 202-204

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-73>

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ ТА ПРАВА НА ГІДНІ УМОВИ ЖИТТЯ

Степаненко К. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Термін «європейські стандарти прав і свобод» включає в себе сформульовані в міжнародних актах, ратифікованих країнами-членами Ради Європи та інших європейських організацій, вимоги до мінімального рівня реалізації прав і свобод людини у внутрішньодержавній правозастосовчій практиці, що забезпечується міждержавним контрольним механізмом [1, с. 54]. Європейські міжнародно-правові стандарти щодо захисту права на життя та права на гідні умови життя становлять разом з існуючими універсальними нормами в сфері прав людини загальну систему норм, які розглядаються державами-членами як загальнолюдська цінність. Трагування основних прав і свобод людини, у тому числі права на життя та права на гідні умови життя, в актах європейських організацій ідентично тому, як це викладається в універсальних конвенціях, прийнятих в рамках ООН, дозволяє кваліфікувати норми таких актів як міжнародні стандарти прав і свобод особистості, які підлягають обов'язковій реалізації державою шляхом імплементації в законодавстві.

На універсальному рівні *право на життя* передбачено в ст. 6 Пакту про громадянські і політичні права: «Право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [2]. У стандарт захисту права на життя входять і норми, що регулюють застосування смертної кари. Вона може призначатися тільки «за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину і який не суперечить вимогам цього Пакту і Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього» [2]. Вирок у вигляді смертної кари може виноситися тільки компетентним судом. Смертна кара не застосовується щодо вагітних жінок, а вирок не виноситься за злочини, вчинені особами, молодшими за 18 років. Крім того, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього забороняє дії (включаючи, звичайно, і зміну національного законодавства), що здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.

Для з'ясування змісту та особливостей реалізації міжнародного регіонального стандарту права на життя слід чітко розуміти положення ч. 1 ст. 2 Європейської Конвенції. Конвенція, як і Протокол № 6, не мають на меті безумовний захист життя як такого або гарантію певної якості життя, мова йде про те, що держава зобов'язана вжити усіх заходів для того щоб захистити особу від довільного позбавлення життя. Можна зустріти інші тлумачення захисту Конвенцією права на життя: «стаття 2 не закріплює саме право на життя, а покладає на владу держав обов'язок захищати право кожного на життя і містить заборону на навмисне позбавлення життя» [3, с. 15], «держава зобов'язана докласти всіх зусиль для забезпечення свободи жити і без потреби не втручатися в користування цією свободою» [3, с. 17] тощо. Беручи до уваги висловлені думки, аналізуючи положення Конвенції стосовно права на життя, можна прийти до висновку, що положення ст. 2 Конвенції передбачає як негативні (не допускати випадків безпідставного позбавлення життя), так і позитивні (охороняти життя осіб, які перебувають під їх юрисдикцією) зобов'язання держави. Воно спрямоване не тільки на те, щоб законодавчо забезпечити недоторканність життя, уникнути зловживань з боку третіх осіб, а й забезпечити застосування превентивних заходів в тому разі, коли людина самостійно ставить своє життя в небезпечне становище [1, с. 80].

Така категорія як *«гідні умови життя людини»* використовується в сучасному світі як право людини та характеристика правової держави. В ст. 48 Конституції України передбачено, що кожен громадянин України має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло [4]. Право на гідні умови життя людини спрямоване на забезпечення її честі і гідності, надійного захисту прав та основних свобод, тобто забезпечення права на гідне життя можливе тільки за умови створення

реальних правових і організаційних механізмів щодо реалізації всього комплексу прав і свобод, включаючи такі невідчужувані та непорушні права людини як право на життя, особисту гідність і свободу.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово звертався до змісту абзацу 4 преамбули Конституції України, а саме слів «гідних умов її життя». Зокрема Судом вже застосовано такі конструкції, як «достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї», «право на достатній життєвий рівень», «забезпечення добробуту всіх громадян», «(додаткові) гарантії соціального захисту», «достатні умови життя», «гідний рівень життя людини», «створення належних умов для утримання та виховання дітей». Конституційний Суд України вважає, що зазначені положення Основного Закону України зобов'язують державу створити ефективну систему соціального захисту різних категорій осіб, яка сприяла б узгодженню рівня їхнього життя з реалізацією права на достатній життєвий рівень для них та їхніх сімей шляхом надання відповідного соціального забезпечення. Заходи соціального захисту мають втілювати ідеї соціальної солідарності та справедливості, бути спрямовані на охорону і захист особи при настанні можливих соціальних ризиків [5]. Головна проблема полягає у тім, що соціально-економічні права людини визнаються невідчужуваними, але їх рівень залежить від рішень держави, які вона вважає прийнятними для забезпечення цієї категорії прав. Як зауважує І. Онищук, визначення кола невідчужуваних прав людини на основі Конституції України є проблематичним, оскільки вона закріплює невід'ємні права людини разом із соціальними, економічними та культурними, які не мають належать до категорії невідчужуваних, але можуть бути визнані такими лише в майбутньому [6, с. 181].

Європейські стандарти щодо захисту права на життя та права на гідні умови життя співвідносяться із уніфікованими глобальними індексами рівня життя і якості життя. На рівні європейської нормотворчості слід виділити документ Європейської комісії за демократію через право (Венеційської комісії) «Rule of Law Checklist» («Мірило верховенства права»), затверджений на 106-й пленарній сесії Венеційської комісії (11-12 березня 2016 р.), який використовується як інструмент, що допомагає вимірювати якісні показники верховенства права, у тому числі на основі індикаторів забезпечення гідних умов життя кожному громадянину в державах-членах Ради Європи.

Отже, європейські стандарти щодо захисту права на життя та права на гідні умови життя являють собою сформульовані в міжнародних актах, ратифікованих країнами-членами Ради Європи та інших європейських організацій, вимоги до мінімального рівня реалізації цих категорій прав людини у внутрішньодержавній правозастосовчій практиці, що забезпечується міждержавним контрольним механізмом. Право на життя та право на гідні умови життя пов'язані між собою необхідністю з боку держави забезпечити безпеку та високі стандарти

життя людині, яка прагне відчувати себе вільно та реалізувати власний потенціал. При цьому вкрай важливим залишається не тільки закріплення європейських стандартів щодо захисту цих прав у національному законодавстві, а й створення дієвих засобів, спрямованих на реальне забезпечення права життя та права на гідні умови життя для кожного громадянина, що накладає на органи публічної влади обов'язок набувати відповідні навички, орієнтуючись на кращі практики європейських країн.

Література:

1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2019. 184 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
3. Гомиен Д. Путеводитель по Европейской Конвенции о защите прав человека. Совет Европы. Страсбург : Изд. Совета Европы, 1994. 136 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. *Офіційний вісник*. 2014. № 19. Ст. 583).
5. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/448-pravo-na-dostatniy-zhyttyevyy-riven>
6. Onyshchuk I. Formalization of human rights to dignified living conditions in international and national legal acts. *Philosophy, economics and law review*. Volume 1, no. 2, 2021. P. 172-182. DOI :10.31733/2786-491X-2021-2-172-182